

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, DORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik – július és augusztus havát kivéve – havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. – **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. – Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. – Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig – SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pézstárnok czimén – a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Rudolf trónörökös.

— Született 1858. aug. 21-én, meghalt 1889. jan. 30-án. —

Ma már tizedik napja, hogy bezárult a sirbolt a trónörökös felett. A haza kicsinye, nagyja elsi-ratta. A hírlapok gyászkeretben hirdették a nagy szerencsétlenséget. A mi lapunk időhöz kötött megjelenése miatt nem adhatta eddig semmi jelét igaz részvételének. Pedig mi is gyászolunk szívben s gyászolunk azon eszközök által, melyek rendelkezésünkre állottak. Tanító-testületünk központi választmánya f. hó 4-én rendkívüli gyűlést tartott egyedül azért, hogy jegyzőkönyvi kifejezést adjon a megrendítő csapás feletti bánatának; egyidejűleg megállította a felséges családhoz intézendő, jelen számunkban alább közölt két részvétírat szövegét is, melyeket az elnökség a lehető legrövidebb idő alatt fel is küldött rendeltetési helyökre. És itt le is tehetnők a tollat kezünkől, mert újat már úgy sem tudunk mondani. Miért emelte önkezét élete ellen az, a kinek életét annyian készek lettek volna megváltani a magokéval, nem fürkészsük. E kérdésben a Gondviselés titokzatos utait kutatni gyöngédtelenségnek tartjuk még azok részéről is, kik előtt feladatuk természeténél fogva szabadabb tér áll nyitva, mintsem előttünk. Ámde gondolatink láncolatán a vesztés fájdalma, nem tekintve az elmúlt napok számát, a jelen közvetlenségével újul fel lelkünkben.

Minden gondolat. a mi egykor boldogító örömforrása volt a nemzetre nézve, ma már a bánat keserűségét árasztja hazafi-szívünkre.

Jó királyunk nagyreményű egyetlen fiát, nemzetünk jövő jóllétének zálogát ragadta el tőlünk a kérlelhetlen halál. Kipótolhatlan veszteség a mélyen sujtott apának és családnak; kiszámíthatlan következményű végzet, sokat szenvedett hazánkra, mely-

nek minden veszélye megrázkódtatja idegeinket. Sok csapás érte az Uralkodót, sok csapás érte nemzetünket is. A mostani mindkettőt szívén találta. Egyik sines arra hivatva, hogy a másikat vigasztalja; csak a köteleességek híu teljesítése s a kölcsönös bizalom és szeretet egy áldása nyújthat enyhületet szenvedő szíveiknek. A megrendült család, a honpolgárok s egész művelt világ osztatlan részvétén kívül, bizonynyal legtöbb megnyugtatót találhat abban, ha val-lásos hittel felel a kérdésre, melyet az 5 éves úrtatlan kis Erzsébet intézett a zokogó nagyapához: „Ahhoz ment fel az elköltözött, a kihez imádkozni szoktunk.” Igy tudja a kis főhercegnő, ebben ke-ressünk vigasztalódást mi is.

Azonban, ha gyászba borult hazánk állapotját tekintjük, vészteljes fellegek alakjában vonulnak el szemeink előtt azon szomorú idők, melyek nemzetünk ezredéves történetében kitörölhetlen nyomokat hagytak magok után. Nem egyszer szakadt már meg a magyar nemzet történetének fonalszála éppen ott, a hol erőteljesebben kezd vala fonódni. Sok jeles királyunk volt, kinek megkezdett munkáját nem folytathatta sem egyenesen leszármazott fiu-ivadék, sem az elődhöz erényekben s kitűnő tulajdonokban hasonló utód. Mit hoz a jövőndő ezután, nem tudjuk. De e pillanatban úgy tetszik, mintha az első magyar apostoli király nagyreményű fia ravatalánál állanánk. Végig fut emlékezetünkben a nagy fejedelem terjedelmes intő szózata, melyet egyetlen fiához intézett, hogy előkészítse őt az uralkodói fontos köteleességekre.

„A nemzet tagjai, kedves fiam. — így szól a bölcs apa egy helyen fiához; midőn őt arra akarja

figyelmeztetni, hogy miképen bánják az alattvalókkal, a nemzet tagjai a te atyáid és testvéreid; senkit közülök ne nevezsz szolgáltnak; ők harcoljanak értetted, de ne szolgáljanak; harag, kevélység, irigység nélkül békésen, alázatosan, szeliden uralkodjál fölöttük, eszedben tartván, hogy az emberek mindnyájan egyenlők, s hogy semmi sem aláz inkább a gőgnél és irigységnél. Ha békeszerető leszesz, mindenki szeretni fog; ha haragos, kevély, irigy léssz, a nemzet tagjait lenézed, meggyöngül királyi méltóságod. Erényeiddel kormányozz, hogy a nemzet tagjai szeretetre lelkesülve királyi méltóságodhoz ragaszkodjanak.

Már a nap is meg volt határozva — mondja a krónikus, — melyen István átadja a hatalmat Imrének, s az ország rendei összehíva, hogy neki hódoljanak, midőn az apai szívnek gyönyörúsége, a jövő nemzedéknek reménye, mint őt a gyöngéd apa nevezni szokta vala, hat nappal az uralkodás előtt megszűnt élni. Vajjon a bölcs király atyai intései s a reményteljes leendő uralkodó váratlan halála nem vezetik-e vissza gondolatunkat önkéntelenül, a mostani megrázó eseményre, mely mindnyájunk szívét mély fájdalommal tölti el?

Nem szándékunk párhuzamot vonni az akkori és mostani helyzet között, melyet nemcsak kilencz század hosszú sora, hanem jelentékeny különbségek is elválasztanak egymástól; de a két királyfi gondos nevelésében, nem egy megkezdett intézmény fejlődési folyamában, az ország nemzetközi viszonylataiban s a nemzetnek a trón felé irányult bizalmában van valami hasonlatosság, melyre még az évszámok véletlen találkozása is sajátos szint vet.

Imre meghalt mint 24 éves ifju 1031-ben, Rudolf trónörökös elvesztettük 31 éves korában. Imre nem használhatta a gondos nevelést s a bölcs apa tanácsait; Rudolf nem valósíthatta meg azon szép reményeket, melyeket a magyar állam az ő téhetségeihez, ismereteihez, tapintatához, minden irányu neveléséhez s nemzetünk iránt sokszor tanusított őszinte szeretetéhez fűzött.

Imre királyfi élete az uralkodásra való előkészülésben telt el; a megboldogult trónörökös 4 éves korától fogva 19 éves koráig rendszeres oktatásban részesült s azután is megszakadás nélkül képezte magát. Mind az, a mit nyilatkozataiból, irataiból bizalmával kitüntetett hazánkfiától tudunk róla, csak fokozni képes iránta kegyeletünket, mely már a szeretett apa iránti tiszteletben is kellő alapot talál. Hazánk tudományos, művészeti, ipari fejlődése iránti meleg érdeklődése: egyes kiváló férfaink iránti bizalmas magatartása; a magyar nyelv iránti szeretete, melynek jelét adta azáltal is, hogy azt beszédben és írásban szabatosan használta: mind azon hitet és reményt táplálták a nemzetben, hogy a trónörökös a bölcs apa nyomdokain haladva, annak idején legjobb magyar királyaink egyike leendő. És most minden ez irányban táplált reményeink szétfoszlottak. Meg kell nyugodnunk a megváltozhatatlanban. Emlékezzünk vissza, mit mondott a megdicsőült, mikor az 1885. évi országos kiállítás bezárta és: „Egyesítsük szavainkat eme felkiáltásban,

mely minden magyarnak lelkesülten lebeg ajkain; éljen a mi urunk és királyunk ő cs. és apostoli felsége, éljen a mi imádott hazánk.”

Fazakas József.

A kolozsm. tan.-testület két részvétirata.

Császári és Királyi Apostoli Felség!

Felséges Asszony!

Legkegyelmesebb Urunk és Urnőnk!

A legmagasabb Császári és Királyi Felségteket s a birodalmat és édes magyar hazánkat leverő gyászese-mény a magyar nép tanítóságát is szíven találta és lelkében mélyen megrázta.

Mi, a kik népünket a fejedelmi erények tiszteltére s a népboldogító koronás fők iránt hű és önfeláldozó szeretetre tanítjuk: mi is a néppel együtt sírunk ma és együtt gyászoljuk jövőnk porba omlott büszke reményét, Felségtek nemes szívének legdrágább halottját.

Rudolf trónörökös Ő felsége életével és halálával egyaránt fokozta odaadó ragaszkodásunkat a magas trónhoz, melynek lábainál most mindnyájan néma fájdalommal borulunk le, imádkozva az oly korán eltávozottnak lelki üdveért és megosztva mérhetetlen fájdalmát a leg-nemesebb fejedelmi szíveknek.

Oh vajha Felségtek sötét bánatát könyeink zápora elmosni bírná! Oh vajha az Egek Urához emelt forró imánk Felségtekre erőt árasztana, hogy a nagy szenvedést elhordozni s a hátralevő kötelemeket betölteni képesek legyenek!

Ezért imádkozunk és erre kérjük a Mindenható kegyelmét.

Császári és Királyi Apostoli Felségteknek,

Kolozsvárt, 1889. február 4.

a kolozsmegyeyi néptanítótestület nevében legalázatosabb, hódolatteljes alattvalói:

Nagy Kálmán, *Kozma Ferencz,* *Elek Gyula,*
tanítótest. h. elnök. kir. tanfelügyelő. tanítótest. titkár.

Felséges Trónörökösné-Főhercegasszony!

A megmérhetetlen csapás, mely drága Trónörökösünk halálával Fenségedre nehezedett, megrendíti a magyar néptanítókat is, kik a magyar ifjúságban Fenségtek reménybeli hű alattvalóit nevelték.

Ez ifjúság büszkén tekintett a magyar szent korona méltó örököseire. S most, midőn a végzet a fiatal tölgyet megtöré, mi neve emlékezetének ki nem alvó fátylát gyújtunk a nép szívében. A gyöngéd folyondárnak pedig, mely szeretetteljesen kapcsolta életét a nemes tölgyhöz, könnyeinkkel áztatjuk megtépett gyökérszárait.

Az ős lombok aljában viruló gyöngyvirág nem tudja még most, minő vihar rombolt fejécskéje fölött. Az özvegyi fátyol ráveti árnyát ez ártatlanra is. De a népek részvéteinek anyala Fenségtek oldalánál lesz s támogatni fogja csüggeteg lépteiket.

A kit milliók szeretnek, azt az Egyetlenegy nem fogja elhagyni.

A megboldogult: Fenségednek férje volt, — a magyar nemzetnek: völegénye. Ott a boldog hitvesnek királynői koronát, itt a szerető arának myrtus-koszorút tépett le fejéről a kegyetlen halál. Ha összemérjük fájdalmunkat: vajjon melyeknek kell a másikat vigasztalnia?! Oh engedje, hogy Fenségeddel együtt sírhassunk, míg az erdélyi bérczek között felhangzó visszhang Fenségtek nevét fogja zengeni hálás emlékezetünkben!

Az özvegyek és árvák mindenható Gondviselője

óvja és védelmezze Fenségedet, és Erzsébet Főhercegnőt tartsa meg szomorú napjai vigasztalójául.

Hódoló mély tisztelettel nyújtjuk fájdalmas részvétünk ez őszinte nyilvánulását a

Fenséges Trónörökösne-Főhercegasszonynak

Kolozsvárt, 1889. február 4.

a kolozsmegyei néptanítótétel nevében legalázatosabb szolgálai:

Nagy Kálmán, Kozma Ferencz, Elek Gyula,
tanítótétel. h. elnök. kir. tanfelügyelő. tanítótétel. titkár.

Munka- és fizetésaránytalanság a népiskoláknál.

„Szólj igazat s betörök a fejed“, ezt mondja a magyar példabeszéd. S valóban, midőn e tétel fejtegetéséhez fogok, szintén attól félek, hogy az én koponyám is ki lesz téve a közmondásban jelzett veszedelemnek. Hanem mindegy; azért elmondok, a mi az én szívemen tekszik.

Tudjuk, hogy állam, egyház, község s egyesek karöltve igyekeztek s igyekeznek hazaszerte iskolákat állítani fel. Ez igyekezet eredménye, ma már, azt lehet mondani, hogy kielégítő. Azonban nem kielégítő és egyenletes azokban a munka és fizetés.

A nagyobb községek népiskolái ugyanis, el vannak látva 2-8 tanerővel s míg ezek — megosztva egymás-között a munkát — kényelemmel végzik feladatukat, addig az ezernyi kisebb helységek iskoláiban az osztatlan iskola egyetlen tanítója görnyed a nehéz munka alatt nemes feladata teljesítésében.

Igaz, mondhatják erre sokan, hogy hát az osztatlan népiskolák tananyagát a népoktatási törvények kevesebbre szabták, mint amazokét; de vajjon ér-e ez valamit. Én úgy hiszem, hogy édes keveset. És pedig, először azért, mert ha egy szülő ily iskolába adja gyerekeit, épp oly eredményt vár, — s ezt tapasztalásból mondom — mintha ott is 2-8 tanerő működne; másodszer azért, mert az osztatlan népiskola tanítójában is van önérték, s ez önértékesség folytán vajjon nem csinál-e ambíciót — s méltán — abból, hogy növendékei tudjanak annyit s bírnak akkora szellemi fejlettséggel, mint egy osztott népiskola növendékei. Vagy miért vannak a képezdek mellett az úgynevezett osztatlan „Gyakorló iskolák?“ Nem azért-e, hogy itt, szemlélve a nehéz munkát, példányképpül lelkünkbe vessük, s valamint ezek, úgy mi is; ha sorsunk osztatlan iskolához vezet, hason fejttségű növendékeket adjunk akár az életnek, akár a felsőbb intézeteknek, s hogy e felsőbb intézetek ne érezék soha, miszerint osztott vagy osztatlan népiskolákban nyerték az átvett növendékek kiképzetésüket.

Úgy hiszem, hogy az ambíció minden osztatlan népiskola tanítójában meg kell hogy legyen és pedig azért, mert bármily kicsiny község is legyen az, melyben működik, soha sem számíthat, nem szabad hogy számíton arra, miszerint növendékei, a népiskolai tanfolyan bevégezése után, mind az eke szarva mellett maradnak.

Két szigorú munkaadója van tehát az osztatlan iskolai tanítónak, egyik a szülők, másik ő maga. Ily szigorú két munkaadó mellett dolgoznia kell és pedig nem immel-ámmal, hanem szigorú beosztással, tervszerű egymásutánnal, odaadással, buzgalommal, önfeláldozással.

Vezetnie kell egy tanteremben I—VI. osztályt 60, sőt 80 tanulóig, s míg egy osztott iskola tanítója talán jajgat, ha egy osztályban ily számú növendéket kell, hogy tanítson, addig az osztatlan iskola tanítója — során javulást sem remélve — csak önmagának panaszol.

E panasz ritkán hallhatóvá is lesz, de többnyire akkor, ha látja, hogy szerény megvonultságában, méltatlankok által, méltatlanul ócsároltatik s állásában becsmélve, kicsinyítve van.

Nem akarom a fenn irrtakkal azt mondani, miszerint az osztott iskolák tanítóinak nincs elég dolguk. Van elég. De valljuk be, hogy az osztatlan iskola tanítójának mégis több a teendője iskolájában. Ezt elvitatni nem lehet.

Emeli az osztatlan iskola tanítóinak munkaaránytalanságát az is, hogy ezek oly helyeken vannak — főleg az állam által — felállítva, a hol különféle nemzetiségek laknak együtt. E nemzetiségek mind adnak neki növendéket, oly növendéket, mely legtöbb esetben nem bírja a tannyelvet legkisebb mértékben sem. S mit mondjak az ily helyeken elszigetelt magyarság gyerekeiről? Fájdalom, semmi dicsérőt. A magyar nyelvet rosszul beszél, tele tájszóval, rossz hangsúlyozással; nyelvük anyunyira szegény, hogy még a legközönségesebb szó jelentését is meg kell magyarázni nekik s csak így lehet velök valamire haladni.

Hogy mennyire meg van ez által nehezítve a tanító működése s mekkora szorgalmat kell kifejtenie, hogy kellő eredményhez jusson, bizony annak csak az Isten a megmondhatója. Ily helyeken a tanító valóságos missziót teljesít, oly missziót, melynek, nem mondok sokat, ha azt mondom, hogy 40%-ka sincs a gyenge fizetés minimumával megfizetve. Azért mondom: minimumával, mert ily helyeken csak ez a tanító fizetése.

Kell-e mondanom, hogy az osztott iskolák tanítóinak e tekintetben is kevesebbet kell, hogy vesződjenek s e vesződés is nem nehezedik csupán egynek a vállára, hanem az egyhelyt működők közt arányos megosztást nyer.

De nem hallgathatok el még egy másik igen jelentékeny körülményt sem, mely az osztott és osztatlan iskolák tanítóinak munka- és fizetésaránytalanságát a legszembeötlőbb módon tünteti fel. Ugyanis, az osztatlan népiskola tanítója, csak azért, mert egyedül van, az iskola hivatalos teendőinek is jármása. Van ugyan itt is iskolaszék, illetve gondnokság, mely azonban pennásául a tanítót tekintvén, minden teendőt annak vállaira rak. Köteles vezetni ezenkívül az iskola mindennemű naplóját s végzi mindazokat a teendőket, a melyeket az osztott iskola vezér-, illetve igazgató-tanítója 50—100 forint díjért végez. S vajjon ad-e ezekért a teendőkért neki valaki valamit? Jut-e bár eszébe valakinek, hogy az amúgy is túlhalmozott minimum fizetéses osztatlan iskolai tanítónak bár a legkisebb tiszteletdíj is adassék? Nem, s így ingyen végez oly teendőket, melyekért mások méltó jutalomban részesülnek.

Nem beszél belőlem az irigység, hanem csak a méltányos panasznak adok kifejezést akkor, a midőn kinyilvánítom, hogy az osztott és osztatlan iskolák tanítóinak fizetésaránytalansága éppen az által fejlődik ki legnagyobb mértékben.

Véleményem szerint, helyes lenne a munka- és fizetésarány akkor, ha minden osztatlan iskola tanítója a szokásos 400 forint fizetés helyett 500 forint minimummal díjaztatnék.

Meg vagyok győződve, miszerint e kis fizetéseselem nem pazaroltatnék méltatlanokra, mert a kik itt biztosan megállják helyüket, azok bizonyosan a tanítói karnak és tanügynek nem utolsó tényezői; de másfelől meg vagyok győződve arról is, hogy sok esüggendező lélek nyerne ez által új erőt a terhes munkára.

Orbán Endre.

Mégis „az algebra tanításáról.“

(Vége.)

Azt mondtam, hogy „a jegycserének a *minus* jegy a jelképe.“ Hát társának, a *plus*-nak van-ó megfelelő harmadik működése. illetőleg jelentése? Igenis van, a *minus*-ének ellenkezője, az hogy az utána következő szám vagy betű jegyét **ne** változtassuk! Már ennél fogva is $+5=5$, $+a=a$.

Most már vegyük elé a negatív számot és vigyük keresztül a négy első miveleten. Első az összevétel, és a negatív számot — teszem a *minus b*-t természetesen így teszszük algebrai képletbe: $a+(-b)$. A *plus* az ő jegycserébeli jelentése szerint azt tevén, hogy a kivonandó abszolút *b* jegyét ne változtassuk; ezt a parancsát teljesítjük azzal, hogy ezt írjuk helyette: $a-b$, mert a parancs a teljesítése által feleslegessé válik, és az egy *minus* eléggé kijelöli, minő viszonyban van a „ $-b$ “ az *a*-val. Közbeszólva, cz. gavallérosan kimondja, hogy ezt: „ $3+(-3)$... így is írhatjuk: $3-3$.“ De mi jögon? felelji mondani.

A kivonás miveletét ez a képlet symbolizálja: $a-(-b)$. Ebben a zárjel előtti *minus* azt parancsolja, hogy a $-b$ jegyét változtassuk meg. Tehát $-b$ helyett $+b$ -t írunk, s a parancs ezzel teljesítve levén, az azt jelentő *minus* feleslegessé válik, következőleg $a-(-b)=a+b$.

Itt már tölem kérldhetnek, mi jögon van parancsolva a jegycsere? Meg is felelek reá kétképpen.

Először a „különös“ számtanból indulok ki, s ezt a feladatot veszem fel: „vony ki 100-ból 7-et, mi marad?“ Hogy könnyítsen a felelő magán, 10-et és nem 7-et von ki a 100-ból és 90 marad, de mivel kelletténél 3-mal többet vont ki, visszaadja a 3-mat, s az igazi felelet a kérdésre: 93. Ezt az útasítást minden számtankönyvben meglelhetni, persze hogy algebrai jegyek nélkül. Vonyjuk hát képletre: $100-(10-3)=x$. Az $x=?$ Változtassuk meg a zárjel előtti *minus* parancsa szerint a kivonandó $10-3$ jegyeit és lesz: $(-10+3)$. Írjuk a 100-hoz: $100-10+3$. Nemde azt mivelük, a mit a különös számtan szab élénk?

A képletesített példában a kivonandó maga is képletesített mivelet, t. i. kivonás. melyben a kisebbítendő több (nagyobb szám), mint a kivonandó, de lehetne kisebb is, és az előbbi eljárás mégis helyes eredményt adna. Pl. $100-(7-10)$. Ha a 100-ból 7-et vonunk ki, igen sokat veszünk el, még pedig 10-zel többet; tehát ezt is vissza kell adnunk. Azaz a kivonandóban a jegyet megcsereelve $10-7$ lesz, melyet a 100-hoz írunk és $100+10-7=103$ jó ki. De mivel a különös számvetés azt az esetet, hogy a minuendus kevesebb legyen mint a subtrahendus, nem ismeri, szabályt sem ad reá.

Mi pedig nemesak adunk, hanem általánosítjuk így: Ha bizonyos mennyiségből egy minuendusból és subtrahendusból álló számalkatot kell kivonnunk, a jegycsere nyomán csak a minuendust vonyjuk ki az adott mennyiségből s a subtrahendust hozzáadjuk.

Képletben: $a-(b-c)=a-b+c$, melynél nem kell tudnunk, nem is vetünk ügyet reá, nagyobb-é vagy kisebb a *b* a *c*-nél

Lépjünk már merőben az algebra terére, a hol megint két *lemmára* van szükségünk.

Első az, hogy az algebra szintugy mint a közönséges élet ismeri a kivonásnak azt a tetties végrehajtását, hogy egy bizonyos összeg valamelyik összevételét, ha világosan ki van írva, nem úgy vonyja ki, hogy előbb eléállítsa az összevet s aztán azt a számot, mely összevételül szolgált kivonja, hanem egyszerűen kitorli. Pl. (1234

+765) — 765 = 1999 — 765 = 1234. Tehát csak annyi, mintha nem irtuk volna az összeg után a —765-öt, hanem csak elhagytuk, kihuztuk, kitorültük volna a +765-öt. Átalánosan: $(a+b)-b=a$.

Második előzmény az, hogy a semmit (0) számtanképp írhatni le oly kivonás képében, melynek minuendusa és subtrahendusa egyenlők. Tehát $0=1-1=2-2=100-100=987-987=a-a=m-m=x-x$ s így tovább végtelenül.

Ezek után hozzáfoghatunk a jegycsere jogosultsága megbizonyításához.

100-ból ki kellene vonnunk +7-et. Ez kétségkívül benne van, de nem látjuk, tehát nem törölhetjük ki. Úgyde $100=100+0=100+(7-7)=100+7-7$, melyből a +7-et kitorülve: $100-7$ a maradék. És ez egyre megy ki azzal, mint ha ebben $100-(+7)$ úgy magyarázzuk a *minus* jegyet, hogy: „változtasd a kivonandó 7 plus jegyét *minus*-ra.“ Betűs képletben: $a-(+t)=a-b$.

Más feladat ez: $100-(-7)$, azaz: 100-ból ki kell törölni —7-et; de nem lehet, mert nincs kiírva benne. Tehát mint fölebb: $100=100+0=100+(7-7)=100+7-7$. Itt már elé van tüntetve a 7, melyet kitorlünk, és a maradék $100+7=107$ lesz. Átalánosítva $a-(-b)=x$, $a=a+0=a+(b-b)=a+b-b$, melyből a $-b$ -t kitorülve, $a+b$ lesz a maradék. Nemde éppen az az eredmény, mintha az eredeti képletben a *minus* 3-dik működése nyomán a $-b$ jegyét $+b$ -re változtattuk és az *a*-hoz csatoltuk volna.

Így ellátva magunkat mindenféle segéd-eszközzel, megkisértjük a negatív számmal való szorzást, vagyis mi történik a negatív számmal mint tényezővel? Ha szorzandó a negatív szám, nincs semmi baj. Követjük tétovázás nélkül a szorzásra adott útasítást és ezt: 3-szor (—7) így fejtjük ki: $(-7)+(-7)+(-7)=-7-7-7$. s mivel már tudjuk, hogy az összeg hasonnemű az összevételökkel: $-7-7-7=-21$. Tehát $3 \times -7 = -21$.*

De úgy se lesz ám semmi baj, ha a szorzó negatív: -3×7 , azaz (—3)-szor 7. Mert a *minus* jegy fölebb fejtett harmadik jelentése szerint jegyváltoztatást parancsol -3×7 , körülményesen mondva ki, azt teszi: „változtasd meg a 7 jegyét és aztán szorozd abszolút 3-mal.“ Képletbe foglalva $-a \times b = a \times -b = -ab$.

A szorzó előtti *minus*-nak ezt a jelentését fenntartva: -3×-7 ezt fogja tenni: „változtasd meg a szorzandó —7 jegyét s aztán szorozd abszolút 3-mal!“ Röviden:

$$-3 \times -7 = 3 \times +7 = +21; \quad -a \times -b = a \times b = +ab.$$

Lássuk már miképp magyarázza ez. —

„Mit jelent +4.—3?“ (Jegyezzük meg, hogy a szorzót hátul írja.) „4 frt bevétel törlendő 3-szor“, a minek nincs józan értelme, mert az onegy dolgot nem lehet háromszor törleszteni! Hasonló nonszens ez is: „Mit jelent —4.—3? 4 ft. kiadás törlendő 3-szor.“ A

*) A fölebb is megrótt germanizálás nyilatkozik abban is, hogy mivel az ilyest: 7×3 így mondják ki: 7 *multipliciert mit* 3, a német tankönyvek fordítói hűségesen utánozzák: „7 szorozva 3-mal“ és egy csapással mind a nyelven, mind a tanuló fellogásán csorbát ütnek. Mert nem kerülhetni el, hogy ottan-ottan úgy is ne mondja ki, — tanító és tanuló — hogy 7-szer 3, azonagy képlet különböző kifejezése összetéveszteti vele a *szorzó* és *szorzandó* fogalmak közt a különbséget, melyet sok esetben gondosan meg kell őrizni, mert csak a csupasz (netvetlen) számokra nézve igaz, hogy a tényezők egymással cserélhetők, pl. hogy 7-szer 3=3-szor 7. Ha hát összevazarjuk, annak a szabálynak, hogy „szorzó csak pusztán szám lehet“, mit cz. is (171. l.) vall, nincs értelme. Már pedig ő is zavar s a szorzót hol elől, hol hátul helyezi a szorzandón. „Algebrai Gyakorlat“ aiban nagyon ügyteltem arra, hogy a \times vagy jegyet mindig „szor“ vagy „szer“-nek lehessen és kelljen olvasni.

miért csak azt mondom, hogy bármely szót, számot vagy betűt csak egyetlenegyszer lehet kivakarni, törölni, elenyésztetni stb. Mit mondana az a kalmár, a kinek a könyvébe bé van írva, hogy én egy fél kiló thea árával tartozom, ha megfizetvén neki azt követelném tőle, hogy huzza át háromszor a 4 frt. postot? Azt felelné reá, hogy „elég lesz egyszer is keresztül huzni. uram!“ Csak úgy lehetne „háromszor törölni“, ha háromszor vettem volna hitelbe 4 forintjával egy-egy fél kiló theát, s akkor sem azt mondanám, hogy „huzza ki háromszor“, hanem „huzza vagy törölje ki mind a három postbitot.“

Okosabban cselekszik vala ez., ha saját elvéhez ragaszkodva „az algebra és különös számtan közötti kapcsolatot szem előtt tartja“ s a jegyek szabályát pusztán számtani példával világosítja, mint pl. „4 híján 9-el szorozni kell 3 híján 10-et.“ Az algebrától jegyeket kölesönözve mindig jelképezzük:

$(9-4) \times (10-3)$. Minden jelképezés mellett a különös számvetés úgy fejt meg a feladatot, hogy előbb a tényezőket külön számítja ki: $9-4=5$; $10-3=7$ s aztán az 5-tel szorozza a hetet. Ámde ha általánosítás kedvéért egy lépéssel tovább megyünk s a számok helyett betűket írunk, a feladat ily alakot nyer: $(a-b) \cdot (m-s)$, melyben látnivaló, hogy az iménti eljárással nem boldogulhatunk, hanem oly módot kell lelnünk, mely szerint az a -val, b -vel, m -el, s -el, jelentéseket nem tudva is, egyenkint úgy bányunk el, hogy a kijövő képlet a kellő szorzatot jelképezze. Hogy ezt lehet tenni, a számpéldán magán kimutathatjuk. Elsőben külön a 9-el szorozzuk a 10-et és két hibát követünk el vele: igen sokkal és igen sokat szoroztunk, tehát a szorzat is igen sok levón, kevesítjük, még pedig a két hibáért kétszeresen. 1) Nem 9-czel, hanem 4-gyel kevesebbet kell vala a 10-et szorozni, tehát 4×10 -zel több a főlebbi szorzat, ezt hát kivonjuk belőle. Eddigelé az eredmény $9 \times 10 - 4 \times 10$. 2) Nem 10-et, hanem 3-mal kevesebbet kell vala a 9-czel szoroznunk, tehát szorzatunk 9×3 -mal több s ezt is ki kell vonnunk. Most hát ennél vagyunk: $9 \times 10 - 4 \times 10 - 9 \times 3$. Azonban az első igazítással új hibát követtünk el azzal, hogy a 4 gyel az egész 10-et szoroztuk, holott 3-mal kevesebbet kell vala szorozni, tehát 4×3 -mal többet vontunk ki kelletnél, mit vissza kell adnunk, s így az egész képlet e lesz: $9 \times 10 - 4 \times 10 - 9 \times 3 + 4 \times 3$; betűkkel általánosítva: $am - bm - as + bs$.

Mint hogy ez az okoskodás legkevésbé sem függ a számok jelentésétől, kisebb vagy nagyobb voltuktól, ezek a kitüntetett tények: $+9 \times +10 = +90$; $-4 \times +10 = -40$, $9 \times -3 = -27$; $-4 \times -3 = +12$, nemesak példabájtják, hanem meg is bizonyítják a jegyek szabályát. Egy kitűnő matematikus, a francia Duhamel, a ki nem tartja elismerni a subtrahendus önállóságát, s a negatív monomot $(-a)$ képtelennek állítja, csak a főlebbi lehozattal tartja érvényesnek.

Ez a tárgy, az első pont, ily hosszúra nyulván, nem kívánom tovább fáradszani olvasóm figyelmét s a többi, hibáztatandó pontok szellőztetését máskorra hagyom.

Brassai S.

A fegyelmezés mint az iskolai nevelés elsőrendű tényezője.

Az iskolai nevelés főtényezője: a tanítás és a fegyelmezés.

A fegyelmezés bár gyakorlati valami, mégis közös

és egybevágó eljárást követel. S ha egyetemleges szabályokat nem is alkothatni, — mert az eljárás mindig az illető eset által involváltatik — elveket mégis lehet, sőt kell kitűzni. Ez elvek föl-g a gyakorlati életben előforduló tapasztalatokon alapuljanak.

A fegyelmezés ne csak az iskolai életre szorítkozzék. Csak úgy lehetünk a kezeinkre bizott növendékek összes szellemi érdekeinek ápolói, tehetségeiknek fejlesztői, hajlamaiknak irányzói, ha nemcsak az iskolában bent, de lehetőleg annak falain kívül is ráhatással vagyunk az ifjúságra részint felvilágítások nyújtása, részint óvás és figyelmeztetés által, majd meg buzdítás-sal, ha kell: dorgálással, sőt fenytés által is. Eppen azért azok, kik az iskolai fegyelmezést csak mint a szorgalmi eredmény segítőjét értelmezik és alkalmazzák, csak félmunkát végeznek. A fegyelmezésnek mindig erkölcsi célzattal kell bírnia; mindig úgy alkalmaztatnia, hogy a tanulót megtartsuk a jó uton, s ha arról eltért, visszatérjük arra.

Hogy a fegyelmezés az iskolai nevelés szolgálatában sikeres lehessen, arra nézve elengedhetetlen követelmény, hogy a tanuló egyediségét alaposan kiismerjük. A tanítónak a tanulót, mint gondos szülőnek a gyermeket, jól ki kell ismernie, jó és rossz hajlamait kitanulmányoznia, s mindezeket mindig szem előtt tartva, azokhoz mértén eljárnia az iskolai nevelés alkalmazásában. A mely tanító a gyermek egyéni természetére s fejlődő hajlamaira való tekintet nélkül mindig és mindenkiel szemben egyformán jár el, az, ha nem ront, de nem is használ. Vannak növendékek, kiket gyengédebb célzás, egy kedvetlenül irányzott tekintet hibája tudatára képes hozni, az ilyen nem szabad darabos eljárás által elkedvetleníteni; ismét lehet eset, hogy a szigorú eljárás elmulasztása nagyon megbosszulja magát. Szóval, a fegyelmezésnél ismernünk kell a növendék egyéniségét s a fenytésben ahhoz s a hiba minőségéhez és mérvéhez alkalmazzuk a különböző fokozatokat. — Igaztalanul soha, senkit se bántunk.

A tanulók egyediségének kiismerése lassú és nehéz munka. Gondos megfigyelést, tanulmányozást, összehasonlítást s főleg türelmes várakozást igényel. E tekintetben nem szabad a tanítónak kifáradnia.

A növendék egyediségének kiismerésénél rendszert nem követhetünk. Oly nevelés tan, melynek szabályait e tekintetben könnyedséggel és biztosan követhetnők, nincs. A hány tanuló, annyiféle a természete. Hajlamaik elütők és különféleképen szoktatvák. Néhány (legtöbbször igen kevés) nagyon is sok jót hozott magával a szülői házból, sok (a legtöbb) kevés jót, vagy semmit. Azt, ha a gyermek lelki tehetségei fejletlenül szunyadoznak, még szerencsének vehetjük. Legtöbbször az a tapasztalat, hogy a tanuló a fonákságok és rossz szokások, visszasságok és rendetlenkedések egész sorával ékeskedik. Ha még csak figyelmen és gyenge felfogású, az hagyján. Csak akaratos, durczás, irigy, pajzán és kamaszkodó ne legyen!

A tanítónak nehéz a feladata, hogy annyiféle természetű és hajlamú növendék sereglik iskolájába egybe. Nyilvánvaló, hogy ezeket egytől-egyig alaposan ki kell ismernie. A ki ezt nem teszi, érdemtelen a címére.

De hát hogyan ismerhetjük ki növendékeink legkülönbözőbb hajlamaikat? Azt már fentebb említém, hogy rendszeresen nem. Tehát esetről-esetre való próbatevesések által. Ki az a tanfőnök, a ki nem tapasztalta, hogy sokszor egy kis véletlen vezette új és alapos ítéletre egyes növendékeire nézve! Hogy a kit esetleg jónak tartott elég okok alap-

ján, azt egyszer csak egy véletlen eset leleplezte. Vagy nem fordul-e elő számtalanszor, hogy oly tanuló, ki indifferens volt, egyszer csak érdeklődőnek bizonyosodik be: az pedig, kit talán szívtelennek és kártevőnek tartottunk, nemesen érző szívről tesz tanúságot! Ily próbatevések által fedezhetünk föl egyes s zunnya dő jó hajlamokat, melyeket aztán különlegesen is ápolnunk és fejleszteniünk kell. Minden jóra való tanító jegyzéket fog ily esetekről vezetni, hogy szükség esetében változott eljárását indokolhassa, nemkülönb, hogy a gyermek jellemében történt átalakulásokat figyelemmel kísérhesse.

E próbatevések azonban ha rendszeresen nem is, de mindenesetre tervszerűen intéztessenek. De nem egyes hajlamok szerinti kipuhatólás alapján. Tehát nem úgy, hogy sorba vesszük a leggyakoribb jó és rossz tulajdonságokat s kutatjuk, hogy azok közül melyik tanulóban: melyik és hány van meg. Az ily eljárás igen bosszas és meiev lenne. Képzelnék csak el p. o., hogy valaki azon kezdené enemű eljárását, hogy megtudja: ki irigy a tanuló közt; és sorba próbálgatná. Ily eljárásra külön órákat kellene teremteni az órarend keretében s akkor is eltelnék szépen az év, még sem ismernők tanulóinkat. Az ily eljárás helyett a tervszerű próbatevések alkalmazandók esetenként. Például: a kik jól felelnek, egyideig megdicsérik az illetőket következetesen. A tanulók szinte megszokják ezt. Most egy oly jó felelet alkalmával, melyet oly tanuló adott, ki még nem felelt, a dicséretet elhagyjuk. Legtöbb esetben e körülmény a tanulók előtt fel fog tűnni. Most megfigyeljük az illetőt, s ha azt tapasztaljuk, hogy nem igen veszi fel a dolgot, közönyösséget gyánítunk. Ezt megjegyezzük magunknak és vigyázunk: vajjon csakugyan ilyennek bizonyítja-e be magát az illető?! Ex machina nem fogunk próbát előrántani. Könnyű azonban oly helyzetbe hozni őt, hogy vizsgálódásunkat folytathassuk. P. o. nehezebb kérdéseket teszünk hozzá. Ha ilyenekre nem tud feleletet adni, s még inkább: ha valamikor készületlenül találhatik, megdorgáljuk. Ha ez is hatástalan marad: már kiismerhetjük emberünket ez oldalról. Ily esetek után kezdetben már a következő órán, utóbb csak később többször kérdezzük az illetőt. Ekkor ki fog világlani az is: vajjon volt-e hatása intelmünknek, s hogy egyáltalán jóra való tanulóval van-e dolgunk?! Tehát kitűnik az is, hogy nem kell-e komolyabb fegyelmezési eszközökhöz folyamodnunk. — Más esetben megtehetjük, hogy egy, különben szorgalmas tanulóval a szokottnál erélyesebb hangon adjuk tudtul elégtelenségünket. Ez a jóérzésű és kötelességteljesítő tanulóval nehezen fog esni. A közönyös gyermek fel sem veszi. Más órán kihíván az illetőket: megtudhatjuk, hajlandók-e jószántukból hibáik helyrehozására, vagy erre fegyelmileg is sarkallandók. A próbákat természetesen sokszor kell tenni, hogy a tanuló e részben soha sem lehessen biztonságban.

Meghagyunk bizonyos dolgot. A mikro számon kel-

lett volna kérnünk, szántszándékkal elmulasztjuk. A anyag s az oly tanuló is, ki csak félelemből végzi kötelességet, e körülményt arra fogja használni, hogy egy következő esetben el fogja mulasztani kötelességét. Most szigorú vizsgálatot tartunk. Persze, sok lesz a delinquens. Erre azokat, kik elbújták magukat, megfenyítjük s az osztály tudomására hozzuk, hogy a mult esetben készakarva nem vizsgáltuk meg a dolgot, kitudandók, kik az osztályban a restek és haszontalanok. Kijelentjük, hogy ily próbákat máskor is fogunk tenni. És a hatás nem fog elmaradni. Természetesen a próbákat meg is kell tenni.

Megparancsoljuk, hogy egymásra vigyázzanak. Azt azonban hallgatással mellőzzük, hogy feljelentést kell-e tenniük?! Nem mulik el nap, hogy lesz elég vádló. Erre kijelentjük, hogy az árulkodás nagyon rút dolog; hogy mi nem a feljelentéssel biztuk meg őket, hanem csak az egymás ellenőrzésével. És ez eljárással megszoktatjuk a tanulókat arra is, hogy mindent jól megértsenek és pontosan teljesítsenek. Most azonban többször utalunk arra az ellenőrzésre. És a melyik fiúnak fúrja az oldalát a csacsakaság; a kiben megvan az árulkodási hajlam, az örökösen fog vádaskodni. Nos, az ilyenek nevét belírjuk a katalógusunkba és szemmel tartjuk őt. Jelentését meg sem hallgatjuk. Tanúsokására nem helyezünk súlyt. És higgyük el, ily eljárás mellett az árulkodásra nem lesz eset.

Vigyáznunk kell azonban, hogy a tanulók ne szoktassanak meg ilyen réven a tagadásokhoz s a hibák elpalástolásához. Nemesak a komoly kihágásokat, de az ártatlanabb mulasztásokat meg kisebb hibákat is szigorúan inquiráljuk. Ez által megszokja a tanuló, hogy semmit sem követhet el rosszat a nélkül, hogy azért ne bűnhődnek. Óráközökben az őszi és nyári időszakokban a tanulókat olykor magukra hagyjuk. Féktelenkedni fognak. Erre köztük termünk és feltétlen csendet parancsolunk. Játékokat is beszüntetjük. Ekkor ki fog világlani, ki engedelmeskedik első szóra? Most kijelentjük, hogy magukra maradván is tartsák meg a rendet és ne féktelenkedjenek, mert különben e kis üdüléstől is megfosztjuk őket. Ilyetén, a gyermekek közt való megjelenés alkalmával később meg fog történni, hogy a miut köztük vagyunk, rögtön tartózkodóbbak lesznek. Biztatjuk őket. Erre sokan vérszemet kapnak s átmennek a határon. Most figyelmeztetjük őket, hogy ha idegen s főleg tekintélyesebb egyén vagy éppen előljáró van jelen, illedelmesen kell magukat viselniök. Szívükre kötjük, hogy odatörekedjenek, hogy úgy viseljék magukat akkor is, ha senki sem látja, mintha felügyelet alatt volnának. Kifejtjük nekik ekkor, vagy alkalmilag máskor is, hogy soha se tegyenek meg titokban olyat, a mit más szemeláttára, különösen pedig az előljárók tudomásával nem mernének véghezvinni

(Vége következik.)

Dortsák Gyula.

T Á R C Z A.

Egy jelenet a családi életből.

Kenderesi Miklósné, egy földbirtokos neje X. megyében nagy miveltségre tett szert. Fialat leánykorában tanulmányozta már a remekírókat s elsőrangú tudós nőt tiszteltek benne közeli s távoli ismerősei. Ragyogtatta

is a társaságban sokoldalú tudományát, olvasottságát... Csak egyről beszélt ritkán, vagy soha: gyermekeinek neveléséről. A kisdetek testi ápolásáról s neveléséről jóformán fogalma sem volt és elsőszülött gyermekén oly égbekiáltó hibákat követett el, hogy az apai szeretetnek e szép reménybimbója hervadásnak

indult mielőtt kifeslett volna, míg végre a könyörtelen halál áldozatává lett. Csak egy fiacskája maradt még, ki természetesen minden öröme, büszkesége vala s kit Arthurnak hívtak. Arthurnak igen eszes dajkája volt, ki fán anyjánál is többet foglalkozott a különben is testben, lélekben ép és eleven gyermekkel. Arthur tehát szintén szép tehetségekkel volt megáldva a gondviselő Istentől. Az anya sokszor túlzott szeretetét mindenkor dúsán viszonzta a fia s Arthur legszívesebben csak annak körében időzött.

Lépjünk egy pillanatra Kenderesiék otthonába. Arthur anyját egy kedves szobácskában találjuk, melynek ablakai az országútra nyílnak s örökzölddel vannak befutva. Kenderesi Miklósné az egyik ablaknál ül s könyvet forgat kezében... regényt olvas. Aranyos Arthur fiacskája a másik ablaknál ül és... legyeket fogdos.

— Mama, — kiált föl egyszerre a fia — képzeljed csak, egyetlenegy szárnynyal is tud még röpdülni a légy, ha rosszul is. Im fogtam egyet s kiteptem egyik szárnyát. Látod, mint erőlködik a röpdülésre, de nem igen tud, mert csakhamar a földre esik ismét.

Oh eredj fiam, hiszen te vivisector vagy!

— Micsoda az, vivisector? — kérdi kíváncsian a fiú.

— Vivisector egy olyan ember, ki kutyákat, nyulakat és más állatokat szokott boncolni a végett, hogy lássa, vizsgálhassa azok belső részeit.

— Oh beh szeretnék egyszer vivisector lenni, mamám! Bizonyosan nagyon óbecátnak s fizkándoznak ilyenkor az állatok.

Nem is mozdulhatnak, mert valami gépezetbe szoritják a szegény állatok testét!

A gyermek most mély gondolkozóba esett, de csakhamar feleszmélt abból. Ugyanis nem jégtörő, hanem jégesináló februári nap volt s az országút mintegy vastag jégtükörrel volt borítva, melyen nehéz teherkocsi haladt. Nem csoda, hogy a négy ló közül egy le is roskadt. Ezt látva, nézve, rögtön fölkiált Arthur:

— Mama, mama, most egy ló terült a földre odakünn; úgy fekszik ott, mint egy darab fa. Most akarják lábra állítani! Hahaha, ismét lebukik, mint egy részeg ember!

Igy csevegett a szívtelen fiú.

— De hogy is tudsz ezek fölött nevetni, Arthur?

— Aha, most egy asszony is leterült, — folytatá a fiú — kosarát messze lökve el magától, úgy hogy a benne levő alma is mind legurult a jégre. Oh, mi mulatságos az országút mellett lakni!

— Ugyan eredj el Arthur fiam az ablaktól; menj szobádba s tanuljad meg inkább a leozkédet, hogy jó cenzurát adjál majd a tanév végén.

Imígyen kezdé inteni az anya „aranyos” Arthur fiát.

Arthur azonban semmibe sem véve anyja szavát, nem is mozdult a szobából, hanem szünteien kinézett az országútra, vajjon nem történik e még odakünn valami, ami őt mulattatná.

Ezen pillanatban megnyílt a szoba ajtaja, melyen Arthur édes atyja lépett be. Kenderesi kissé zord ember volt ugyan, de szíve igazán helyén volt, telve szeretettel s részvétellel az Isten minden teremtménye iránt.

— Ki zárta a pitvarban lévő ládába a macskát, melyet — hallva bozasztó nyávogását — éppen most bocsátottam ki onnét?! Te voltál az, fiú? — így kérdezé az atya, ki haragosan tekintett Arthurrá.

A fiú tagadni akarta tettét; de az atya kiálta:

— Csak ne hazudjál! Ismerlek én téged; néked csak mindig ilyen gázságokon jár az eszed. Nem röstelled a szegény állatot ily félelembe ejteni?

— Hát miért nem eresztetted ki, te gazficzkó? Vigyázz, ha egyszer tetten érlek, akkor aztán meg fogod érezni a nádpálczát!

— Ugyan édes Miklósom, hogy csaphatsz a vén macska miatt oly nagy zajt?!

E szavakkal fordult Kenderesiné férjéhez, ki a legnagyobb mértékben föl volt háborodva.

— Úgy? — vágott az utóbbi szavába. — Hát oly kevésre becsülöd te az állatot? Sohasem olvastad, hogy mi lesz az álatkínzókból? Avagy nem tudod, mit mondanak a paedagogok az oly gyermekről, kinek szívében nincsen az állatok iránt könyörülő részvét?

— A paedagogok mondjanak a mit akarnak: Arthur azért, mivel az állatokkal játszik, még korántsem oly rossz fiú, mint te gondold!

— Te játéknak mondd az állatokkal való bánásmódját; én vétségnek, kegyetlenségnek nevezem. Vigyázz, hogy túlzott elnézésednek rossz következményei ne legyenek; nehogy majd könnyeket hullass egykoron majd „jó” fiad miatt!

E szavak után elhagyá az atya a szobát, az anya pedig lecsendesíté kedvencét, ki atyja szigorú beszédjén kissé megrettent.

* * *

Négy évvel ezen jelenet után Arthurt mint tanonczot találjuk X. kereskedő üzletében. Úgyesen és szorgalommal látott munkájához; de csakhamar vették észre, hogy a fiúnak nincsen jó szíve. Szilajságát s vad indulatát nemcsak főnökének állataival, hanem azon szegény gyermekekkel is éreztette, kik a boltba jöttek. A főnök e miatt már többször komolyan intette meg s elküldés sel fenyegette a fiút. Egy napon szörnyű zaj támadt főnöke kertjében. A szomszéd fia a tóba esett s majdnem belefúlt. S ime, e szerencsétlenség okozója nem volt más, mint Arthur, ki a patakon átvezető deszkát úgy helyezte el, hogy ki arra lépett, annak okvetlenül a tóba kellett esnie. Ő volt az, ki igéretekkel csalogatta a deszkára a fiút. A szegény fiúcska, rosszat nem gyanítva, a deszkára lépett és az akkor éppen áradó patakba esett. Kiáltásaira szerencsére jöttek emberek, kik a fiúcskát kihúzták a vízből Arthur persze elotródott. Azonban főnöke megtudta, hogy ő volt a gáztett okozója s azért el is csapta őt a következő nap reggelén.

Ezután nagyon nehéz volt Arthur számára új főnököt találni; senkisémet akart bajlódni ily szívtelen fiúval. Szerencsétlenségére az édes atyja is elhalt, ki a fiúra még nem egyszer tette büntető, javító és mentő kezét. Ennek halála után szeretetlensége mellett még rendetlen, kicsapongó életet is folytatott.

Utoljára egy földbirtokos jószágán kapott némi foglalkozást, de miután itt egy kecskéről elevenen nyúzta le a bőrt, a javító intézetbe került.

Ki tudná megszámlálni az anya könnyeit, melyeket rossz fia miatt hullatott egész haláláig, mely fiú okozta bánatában következett be?! Egy kis neveléstani bölcsesség annak idején s ő meg van kimélve a legrosszszabttól, mi a szüléket érheti, mert helyesen mondja már Salamon példabeszédeiben X., 1.: „A bölcs fiú örvendezteti az ő atyját; a bolond fiú pedig szomorúságára van anyjának.”

Grätz Mór.

L A P S Z E M L E.

Allgemeine D. Lehrertg. A mecklenburgi tanító-egyesület 20-ik gyűlését m. évi októberben tartotta meg Goldbergben. A választmány ülésében részt vett 30 vidéki egyesületből 45 képviselő. A választmány a folyó ügyek elintézése után a következő tétéleket állapította meg javaslatképen a folyó évre:

1. A tanító kiképzése a természettudományi tárgyakban. 2. Az írástanítás és az írás rendszerének módosítása. 3. A házi feladatokról. 4. Az óvodákról.

A Rostockban létező tanszertár felügyelőségét megbízták, hogy küldjön szét taneszközöket a vidéki egyesületeknek. Továbbá elhatározták, hogy írják meg a mecklenburgi iskolák történetét s erre mindenik vidéki egyesület küldje be az iskolákra vonatkozó adatokat.

A két gyűlésen, melyen körülbelül 200-an jelentek meg, a következő tétéleket tárgyalták: 1. „Szükséges-e idegen nyelvet tanítani a képezdében?“. Az előadó a következő tétéleket állította fel. Az idegen nyelv tanítása a képezdében szükséges, mert az idegen nyelv tanítása előmozdítja az általános műveltséget, erősíti a növendék logikai gondolkodását s alaposabbá teszi az anyanyelv tudását. A nyelvismeret emeli a tanító állását a társadalomban és szaporítja számára az eszközöket az előmenetelre. E czéloknak megfelelő alapos nyelvismeretet csak úgy sajátíthat el a tanító, ha az idegen nyelv tanulása a képezdén alul az előkészítő osztályokra is kiterjed. Előadó e czélra a francia nyelvet ajánlja. A gyűlés a tétéleket egyhangulag elfogadta.

A másik themája a gyűlésnek e volt: „Mily nehézségekkel kell az osztatlan iskolának megküzdnie, hogy feladatát megoldhassa?“. A gyűlés a következő tétéleket fogadta el: I. Az osztatlan iskola jogosult olyan helyen, ahol a körülmények szükségessé teszik. II. Az osztatlan iskola nagy bajjal oldhatja meg feladatát. III. Osztatlan iskolában fegyelmet tartani csak nagy erőfeszítéssel lehetséges. IV. Osztatlan iskolában hiányoznak a feltételek, melyek a tanításban való biztos haladásra szükségesek; a tanító kénytelen rövidíteni, pótolni a hogy a szükség magával hozza. V. Az egész tanítás bizonyos zaklatottság, nyugtalanság jellegét hordja magán, mi a tanító erejét elforgácsolja s kimeríti. VI. Ezekon kívül egyéb nehezítő körülmények súlyosbítják a tanítást az osztatlan iskolában. Ugyanis a) hátráltatják a tanítást a következők: nincs biztos tanterv, nincsenek czélszerű tankönyvek, taneszközök, a tantermek czélszerűtlenek hiányos felszereléssel, sokat kell a tanulónak könyvnélkülözni, sok a tanítványok száma. b) Akadályozza a tanítást az is, hogy sok időt fordítanak a konfirmációra, sokat mulasztanak munka idején a tanulók. c) A nép gyermeke olyan körben olyan befolyások közt él, melyek nem kedveznek az iskolai életnek. d) A tanítót az élet gondjai is akadályozzák a hivatala teljesítésében, stb. Az osztatlan iskola nehézségein könnyíthetnének az illető hatóságok, ha a tanító fáradságát jobban méltányolnák és az iskolákat jobban felszerelnék.

A harmadik thema ez volt: „Minő anyagot kell kiválasztani a természettudományból egy korlátolt viszonyok közt levő iskola számára?“. Erre nézve a következő tétélekben állapodtak meg: 1. Első sorban olyan tünevényeket és törvényeket kell felvenni, melyek a gyermekek szemléleti és tapasztalati körének megfelelnek s a gyakorlati életre, a kedélyre, az értelemfejlesztésre befolyolnak. 2. E szerint fel kell venni: a) az embertanból a legszükségesebbeket a tápszerekre s egészségtanra nézve; b) az ásványtanból a fontosabb tétéleket a leve-

gőrről, vízről s a talaj alkatrészeiről; c) a növénytanból a főbb hasznos növényeket, különösen azoknak tenyésztését s felhasználását; d) az állattanból a háziállatokat s egynehány más hazai jelentékenyebb háziállatot; e) a természettanból a leglényegesebb tétéleket a gépekről, a világosságról és a melegről.

Ezekon kívül fel volt véve a tárgysorozatba még a következő két tétel: „A leendő tanító jellemképzéséről“, továbbá „A népiskolai feladványokról.“ Ezek idő hiánya miatt elmaradtak.

A közgyűlés alkalmával külön szakosztályi üléseket is tartottak. A természettudományi szakosztályban tárgyalták e tételt: „A növények táplálkozása.“ A mennyiségtani szakosztályban ezt: „A Steuer-féle javaslatok a számtanítás egyszerűsítésére.“

A 17-ik évi értesítő szerint az összes bevétel tett 30,352 márkot, a kiadás 6280 mrkt; a maradék 24,072 márk. Az egyesületnek van 2571 tagja, a biztosított összeg tesz 2 millió márkot.

A folyó évi gyűlést Grabowban tartják meg.

A „Nemzeti Nőnevelés“ január-februári kettős száma következő tartalommal jelent meg: Nőnevelés a tanítónőképző intézetekben. Péterfy Sándor. — A tanítói modorról. Berecz Antal. — Orvostani alapismeretek a leányiskolákban. Felméri Lajos. — A kötelességérzet fejlesztése a leányiskolákban. Sebestyenné. — A gyermekek iránti szeretet. (Pósa: „Szeresd a gyermeket“ című költeményének magyarázata.) Léderer Ábrahám. — Rendes rovatok.

Felméri Lajos Mdme d'Alg Luiza nyomán a következőket mondja el: „Mikor a leányok orvostani ismeretéről van szó, egy pillanatig se járjon eszünk a nőemancipáczió. Attól merőben eltekintve, csupán a józan észre hallgatva, nem lenne nehéz a leányok számára korukhoz, tehetségükhöz és helyzetükhöz mért orvosi tanfolyamot rendezni. Az orvostan alapismeretei, eljárásai és kézfogásai, melyeket minden nőnek ismerni kell, szintoly fontosak rájuk nézve, mint egynémely tantárgy, pl. az állattan. Ezeket az alapismereteket három részre oszthatni. Első a betegápolás, mely magában foglalja a sebkötözést, az életmentést s a betegeknek megtartandó általános egészségügyi szabályokat. A második rész a gyógyszertani ismeretekről, az orvosi szerelőkészítéséről és alkalmazásáról szól és a harmadik a legközönségesebb betegségek diagnosizálásáról s az ellenük használt szerekről. Ez utolsónál nem az orvoslás gyakorlásáról van szó, sem az orvos mellőzéséről, hanem arról, hogy sürgős esetekben neki segítségére legyünk, úgy hogy őt távollétében pótoljuk. Ilye kor alig van égetőben szükséges ismeret, mint az orvosi. Mennyi pótolhatlan veszteségnek vehetnők elejét az orvostan alapelveinek népszerűsítésével s a családok körében forgalomba hozásával! Hiszen az orvosser helytelen alkalmazása, az orvosi rendelet félremagyarázása száz eset közül 99-ben vastag tudatlanságból származik. Nem nagy fejtörés kell annak a belátására, hogy az orvostan lényegében házi tudomány, mindennapi használatra való és bármely társadalmi helyzetben levő nőre sokkal praktikusabb, mint a csillagászat, vegytan, természettan, a melyekkel való megismerkedés lehet érdekes és mulattató azokra nézve, kiknek van elég szabad idejük megtanulásukra s ha nem ártanak vele annak a studiumnak, melyet sorsunknál fogva mindenenekelőtt kötelesek vagyunk megtanulni és tudni... Ezek adják meg azt a közös alapot, melyen az ügyes gyakorló orvos, a jóra való dajka és az értel-

mes asszony egymással találkozáva, a beteg megmentésére közreműködhetnek!*

A tanítói modorról így értekezik Berecz: „A tanítói modor egészen a tanító egyéni tulajdonságai s kifolyása a tanító egyéni sajátosságának, nyilvánul pedig a tanító személyiségének a tanítvány személyiségével való sajátos viszonyában.

A tanítói modorban rejlik a nevelő erő. A kellő képzettség csak jó tanítót tehet, de jó nevelő csak az lehet, a kinek jó tanítói modora van.

Valami különös varázs rejlik a tanítói jó modorban! Ugyanaz a gyermek, a ki rossz modorú tanítónak nemcsak hogy szót nem fogad, de életét jóformán megkeseríti, a jó modorú tanító kezében egy pillanat alatt egész lényegében úgy átváltozik, hogy alig ismerünk reá!

A jó modorú tanító szellemi tulajdonságai: biztoság a tantárgy ismeretében, tanítói kedv, kedélynyugalom, kedélymelegség és őszinte jóakarát. Ezek azon lelki tulajdonságok, melyek a tanítói jó modor alapját képezik.

Vajha minél több ily jó modorú tanítója lenne az országnak — végzi czikkíró — s különösen leányiskoláinknak, melyekben az igazi nevelő tanítókra talán legnagyobb szükségünk van!*

EGYESÜLETI ÉLET.

Tanítótöbbségünk könyvbíró bizottsága gyűlést tartott mult hó 9-én a szokott helyen. Bírálatot olvastak fel: Pap Mari tanítónő-képző-intézeti gyakorló-isk. tanítónő a Madzsar János Számítási Vezérkönyve I. kötetéről és az elemi I-ső és II-ik oszt. számára írt Példatáráról. A bizottság a bírálat alapján s a kéznél levő könyvek megsejtelése nyomán kimondotta, hogy a Vezérkönyv nem felel meg céljának, mert nem lehet belőle kivenni tisztán, hogy minő módszer szerint akarja szerző tanítani a számtant.

Erre a célra szükséges lett volna, hogy mutasson be egy pár mintatanítást is; de szerző ezt sem teszi. E bírálat kapcsán kimondta a bizottság, hogy általában elvileg sem pártolja szerzőnek azt a nézetét, mely szerint az I-ső osztályban elég lenne csak a 10-es számkörre szorítkozni. E számkör oly szűk, hogy a tanító a legjobb akarattal sem mozoghat benne a nélkül, hogy egyhangúvá, unalmassá ne váljék s mesterkelt példákhoz nyulni kénytelen ne legyen.

Égész biztossággal lehet állítani, hogy a mely gyermek az osztatlan iskolában is, el nem tud haladni kellő vezetés mellett az I-ső osztályban a 20-as számkörig, az nem közönséges tehetséggyöngöségben szenved s azért az egész osztályt békóba verni nem szabad.

A bizottság a Példatárt sem ajánlhatja. Ugyanis általában nem látja czélszerűnek, hogy a tanító az elemi iskola I-ső és II-ik osztályában példatárt adjon a gyermek kezébe a következő okokból:

1. A gyermek ezen osztályokban nem is tudja használni a példatárt a legtöbb esetben. 2. A példatár könnyen arra vezeti a tanítót, hogy bizza a számtanítást a könyvre a helyett, hogy maga fáradjon vele. 3. Az alatt, míg egy legjobb esetben megmagyarázza a példát a tanító a példatárban, szépen felírhatja a fekete táblára s akkor nincs többé szükség a könyvre. 4. A tanítónak ügyelni kell arra is, hogy ennél kevesebb kiadása legyen a gyermekeknek. A mi vi-zonyaink között az iskolai szerekben való takarékoság az iskolába járás megkedveltetéseért is szükséges.

Különben szerző Példatára hiányokban is szenved. Kétség gond van benne fordítva az osztási miveletekre. Aztán szerző mindjárt az I-ső osztályban a törttel is bajlódik, a minék ott nincs helye.

A másik bíráló Gáspár Gyula, az ev. ref. collegium tanítója volt

Bírálatot olvasott fel a Kuttner-Mayer-Suppan Természettanáról.

A bizottság a bíráló által kimutatott fogyatkozások miatt ezt sem ajánlhatja. A könyv már azért sem fogadható el tankönyvül, mert a deductiv tanmenetet követi. De különben is meghatározásai nem szabatosak, magyarázatai nem világosak s a mi egyik legfőbb hibája: teli van rossz, nem-magyaros kifejezésekkel, úgy, hogy összerontaná a gyermek nyelvézékét.

A nevelésügyi bizottság gyűlést tartott m. hó 13 án. Előadást tartott Paal Ferenc bizottsági elnök, erről a tételről: „A pénzszerző gyermekszínházak és gyermek-koncertek kérdése.” Előadó felsorolja azokat az érveket, melyeket a gyermekszínházak ellen s mellett felszoktak hozni s felhívja a bizottságot, hogy adjon a fenforgó kérdésben nézetének kifejezést.

Az előadó által felhozott s a bizottság tagjai által felvetett érvek a gyermekszinh. ellen a következőkbe foglalhatók össze: 1) A gyermekszínházakra való készülés elrabolja a gyermek idejét, s jó darab időre lefoglalja figyelmét az előadás után. 2) A gyermekszinh. hiúságot fejt ki a gyermekben. 3) A gyermekszinh. igen hamar bevezeti a gyermeket az életbe. 4) Ha még pénzszerzéssel is összekötjük, anyagi eszközzé törpíti a nevelő intézetet.

A mellette felhozható érvek a következők: 1) A gyermekszinh. ügyesíti a gyermeket. 2) Még mint nevelő eszköz is mutatott fel credményt, mert volt eset, hogy egy növendék csak akkor szoktatta el magát a dadogástól, mikor megmondták neki, hogy csak úgy játszhatik, ha elhagyja a dadogást. 3) A benlakó növendékekre nézve igen alkalmas multság. 4) A gyermek nagyon szereti.

A bizottság több oldalú megbeszélés után a következő megállapodásra jutott.

A bizottság nem tartja ugyan szükségesnek, hogy a gyermekszínházakat egészen kizárja az iskola, de azt sem óhajtja, hogy ezen irányt az intézetek előszeretettel ápolják. Mindenesetre nagy elővigyázatra s óvatosságra van szükség, a hol alkalmazzák. Az előadások soha se legyenek nyilvánosak, hanem csak zártkörűek a növendékek, tanárok s szülők számára. Pénzt szedni belépti vagy bármi más díj czímén nem kell. A zártkörűség jellege önként érthetően maga után vonja azt, hogy lapokban a szereplő személyeket megnevezni s bírálgatni nem helyes és meg nem engedhető. A koncerteket hasonlóképen zártkörben minden aggodalom nélkül mivelni lehet. Pénzt szedni természetesen itt sem szabad.

A kolozsmegyei tanítótöbbség b.-hunyadi köre Bánffy-Hunyadon, 1889. febr. 9-én ez évi első rendes gyűlést tartá. A gyűlést Szentgyörgyi Lajosnak az elemi isk. I. osztályban az énekből tartott tanítása előzte meg. Igen sikerülten mutatta meg azt, hogy mint lehetséges már az I. osztályban is hangjegyeket s ezek segélyével éneket tanítani. Miután még az áll. polg. isk. növendékek egy igen szép éneke is elhangzott, Koleszár Lajos, köri elnök, tartotta megnyitó beszédét. Igen szépen ecsetelte a célt, mely az egyesület előtt áll. Buzdított a cél elérése érdekében a fáradságot nem ismerő munkára, s a célt elérni segítő szakközölynyünk, a „Család és Iskola” pártolására. Meghatóan emlékezett meg hazánk nagy halottjáról, Rudolf trónörökös Ő Fenségről, mit a gyűlés állva hallgatott meg, s a veszteség feletti alattvalói őszinte fájdalomának jegyzőkönyvileg is kifejezést adott.

A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása után az előterjesztések következtek, melyeket a gyűlés tudomá-

sul vett, nem különben az ezt követő pénztárnoki jelentést is. Következett a tisztviselők választása. Koleszár Lajos, elnök, úgy a maga, mint tisztársai nevében köszönetet mond az eddigi bizalom és megtiszteltetésért s kéri a kört, mentse fel őket állásuktól. Koleszár Lajos, ámbár nagymérvű az elfoglaltsága, enged a közhajnaks az elnökséget még egy évre elfogadja. Mező Dánielt elfoglaltsága miatt a jegyzőségtől felmentik, helyébe Zilahi György, polg. isk. tanár választatik meg egyhangulag. Bács György a pénztárnokságban megmaradt.

Ezután Zilahi György „Az erényekről, melyek az ifjúságot díszessé teszik s pár szó a tanító hatásáról ez erények fejlődése szempontjából“ cz. tetszéssel fogadott értekezését olvasta fel. Ezt Czuczaja Jánosnak „A hangjegy szerint, vagy a hallás után való ének-tanításnak van-e helye az elemi népiskolában“ cz. vitatétele követte. A kérdés felett hosszas és komoly vita fejlődött ki, melynek eredménye az lón, hogy a kotta-tanítás ne cél, hanem eszköz legyen az ének-tanításnál; hogy a hallás utáni és hangjegy szerinti énektanítás párhuzamban haladjon. Czuczaja különben e vitát a következő gyűlésen még folytatni kívánja. Végül Csorja Károly, „Az értelem műveléséről“ cz. igen érdekes értekezésének egy részét olvasá fel. Részint, mert az idő már nagyon előre haladt, részint, mert a dolgozat igen terjedelmes volt: nagy része a dolgozatnak a jövő gyűlésen leendő felolvasva.

Miután még a gyűlés elhatározta, hogy a következő köri gyűlés Csucsán, május hóban tartassék meg, a tagok kedélyes banketre gyűltek össze, melyen összesen 30-an vettek részt. Toasztkban természetesen nem volt hiány; első Koleszár Lajos mondta szeretve tisztelt fáradhatlan kir. tanfelügyelőnkre.

Zilahi György, körí jegyző

„Az Eötvös-alap gyűjtő- és kezelő-bizottság közzé teszi az alap által eddig elért eredményt.

Az alap keletkezése óta, 1875-től a mai napig 137 róm. kath., 67 ev. ref., 66 ág. ev., 5 görög k., 5 unit és 46 mózes vallású tanítói család gondjait enyhítette és így 326 esetben 23.791 frtot juttatott a hozzá folyamodóknak; nevezeten 1877-ben 650 frt. — 1878-ban 1050 frt. — 1879-ben 1650 frt. — 1880-ban 1100 frt. — 1881-ben 2500 frt. — 1882-ben 2500 frt. — 1883-ban 2900 frt. — 1884-ben 3400 frt. — 1885-ben 3324 frt. — 1886-ban 1350 frt. — 1887-ben 1767 frt. és 1888-ban 1600 forintot.

Egyes olyan vidéki tanító-gyermekeknek, a kik fővárosunkban tanulnak és az „Eötvös-alap“ irodájában segédkeztek, az 1888-ik év végéig kiutalványoztatott az alap pénztárából 3020 forint.

A tanítók országos árvaháza eddigelé 830 frtnyi támogatásban részesítettett.

Az „Eötvös-alap“ tőkésített vagyona jelenleg 36.034 frt. 34 krajczárból áll. Az 1888-ik évi tiszta jövedelem, melyből 980 frt. tőkésítendő, 1450 frt. pedig ösztöndíjakra és segélyezésekre fordítható, végre 245 frt. a tanítók árvaházának pénztárába szolgáltatandó be. 2703 frt. 39 kr-ra rugott.

Tekintetbe sem véve tehát azon összegeket, melyeket az „Eötvös-alap“ gyűjtő- és kezelő-bizottság gyűjtések rendezése által az árvízkarosult vidékeken élő kartársak javára szerzett, az „Eötvös-alap“ ez ideig 27,630 forintnyi összeget fordított kifizető nemes céljainak megvalósítására és e mellett tőkésített vagyona is meghaladja már a 36 000 frtot. Azonban számba véve hogy hazánkban 25 ezer tanítónál több van, — az „Eötvös-alap“-pal elért eredmény még korántsem igazolja azt a tényt, hogy a magyar tanítótság nagy többségében meg volna a kartársi közérzet, az egyesületi élet helyes felfogása s az önségély eszméjében való bizalom; mert hisz 25 ezernyi néptanítónak, ha a lelkes közönség részéről csak némi-némi támogatásban részesítették is, nem 13, hanem

három év alatt is el lehetett volna érni azt az eredményt, melyet ma a „Magyarországi tanítók Eötvös-alapja“ felmutathat. Hetenként 2 krajczárnyi adakozással a 25 ezer néptanító — egy év alatt 25 ezer forintnál többet gyűjthetne az „Eötvös-alap“ neimes céljaira, ha meg volna mindegyikünkben az az erős meggyőződés, miszerint a tanítótság anyagi és erkölcsi erejének emeléseért mindegyikünknek meg lehet és meg kell a maga áldozatát hozni. Vajha minél többen követnék az „Eötvös-alap“ körül csoportosuló néhány ezer lelkes tanítónak és tanügybarátnak tiszteletre méltó példáját!

I R O D A L O M.

Földrajz az elemi népiskolák IV. és V. osztálya számára. Szerkesztették *Boga Károly* és *Szentgyörgyi Lajos* Budapest, 1889. Stein János bizománya, Kolozsvárt. Ara 30 kr. (Vége.)

A tankönyv nyelvezete könnyű, tiszta és érthető, a mi szintén egyik jó oldala, összehasonlítva a többi nemű tankönyvekkel. Sőt egynemely vidék leírása valóban egész költői nyelven, lendülettel van írva. Így pl.: a Bihari havasokra való kirándulást így írják le: „Egy ideig sáros szekeren, azután lóháton, útunk keskeny völgyekben, majd mély szakadékok fölött s meredek hegyoldalokon visz. Köröskörül rengeteg erdőségek sötétlenek, alább lombos (bük-, tölgy-) erdők, a tetők felé sűrű fenyvesek. De fárasztó az út. Itt egy gyorsan szaladó patak integet, hogy partján megpihenjünk s kristálytisza vízzel felfrissítsük magunk; közeledésünkre a pisztrangok nyílsebesen futnak bűvhelyeikre. Ott egy vízesésben gyönyörködhetünk, a mint a folyócska a magas szikláról nagy zajjal alázuhog. Nagy kerülőkkel, hágó után hágón, tovább haladva, a sziklák alatt sok barlang nyílását pillantjuk meg. Talán azok egyikében van szállása a talpas maczkónak, a mely most valahol zsákmánya után kullog. Kívüle még vaddisznó, őz, farkas tanyáznak itt s csalogatják vadászatra a bátor puskásokat. Végre aztán 1—2 napi út után felérünk a kopasz bércekre. Nagy hideg van itt még nyárban is s a szél egyre fú. Reggel sűrű köd ül a tetőkön, mely az aljból nézve felhőnek látszik. De ha a Nap feljött, a köd eloszlik s ekkor felséges kilátás nyílik elénk. Lenn a messziségben a helységek csak pontoknak látszanak.“ (24 l.) Az anyag kiválasztása is gondos utánjárásra mutat. Sem sokat, sem keveset nem ad, hanem elegendőt arra, hogy megvesse a gyermek azon szilárd alapot, a melyre a későbbi épületet ráemelhesse.

Mindezek után ezen tankönyvet használatra teljes és jó lelkiismerettel ajánlhatom. Mert azon kevés hiba, a mely a tankönyvben található, semmiesetre sem rontja le a könyv értékét. A mi feltűnőbb, de a mely könnyen javítható hiba, a „roppant“ és „borzasztó“ jelzők helytelen és gyakori alkalmazása. Így pl. a következőkben: Debreczen egy roppant nagy faluhoz, hasonlít (17. l.), a Tisza egy roppant nagy baráza (19. l.) A Detunáta úgy néz ki, — (germanizmus) — mint valami borzasztó nagy orgona (29. l.); a fogarasi lapályon a Határláncolat roppant magasságra emelkedik; ormai úgy néznek ki, mint borzasztó óriások (31.); a kis magyar Alföldön a Duna roppant lassan foly (38. l.); a Hanság egy roppant nagy és mély mocsár (39. l.); a csehek roppant sok vásznat és posztót készítenek (57. l.) stb, stb. Torda nevezetességei közé van sorolva az is, hogy lakói közt sok a csizmadia (26.), Temesvár elektromos fényvel van világítva. Az elektromos lámpák oly erős fényvel ragyognak, mintha mindmennyi kis Napok volnának (14. l.) Bizony azok fénye nem nagyobb egy rosszul pislogó olajlámpánál. Érthetetlen ezen passus: Fiuméből Velenczébe érkeünk. Ez a tengerpart mellett, sok apró szigeten fekszik;

a városban kocsik helyett csónakokon (gondolákon) történik a közlekedés. (66. l.) Hasonlatokat is használnak: a Száva és Tengerpart közti résznek bakkanca alakja van (46. l.), Skandinávia alakja hasonlít a kutyáéhoz (78. l.).

Mindezen könnyen módosítható hibáktól eltekintve, Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos derekas munkát végeztek. A könyv megírásánál nem kimélték fáradságot, sokat össze olvastak, e mellé a tapasztalatból kivont eredményt téve, egy olyan tankönyvet írtak, a melynek megírásáért köszönettel tartozunk. De hogy a köszönet papíron ne maradjon, óhajtanánk annak minél nagyobb körben való elterjedése és pedig azon szempontból, hogy a második kiadást minél előbb sajtó alá adhassák, a mikor az előszóban ígért 4 térkép és 10 szemléltető kép is mellékelve lesz. Ajánlom a könyvet mint használhatót.

Bányai Árpád

A beszéd- és értelemgyakorlatokról. Vezérkönyv gyűjtemény. Irta *Peres Sándor*. Második, javított kiadás. Budapest, Méhner Vilmos kiadása 1888. Ára 60 kr.

Egy 86 oldalra terjedő könyv, mely alig fél év alatt 2-ik kiadásban jelenik meg a magyar tanítás előtt. A mikor tankönyveink úgy szólva halomra gyártatnak, a nélkül, hogy meg volna az annak megfelelő kereslet, e jelenség felett örvendenünk kell. Örvendenünk kell különösen azért, mert a mű a népiskolai tanítás egyik kiváló fontosságú tárgyával foglalkozik, s kelendőse arra mutat, hogy a tanítók is komolyan foglalkoznak e tárgy tanítási módszerének fejlesztésével.

Az első kiadás részletesen volt ismertetve e lap 1887. évi 12. számában. E kiadás javítással történt, mely csak előnyére vált.

A felvett tananyag, a miniszteri tantervnek megfelelően az I. és II. osztálynak szól, melyet „Elvek”; „Megjegyzések” s „Egy tanóra menete” cím alatt bevezetés előz meg 15 oldalon

A beszéd- és értelemgyakorlatok tanításának célja a testi, értelmi, kedélyi és erkölcsi nevelésnek, továbbá a nyelvképzésnek alapját megvetni, miért tanításánál a tanítónak mindezekre ki kell terjesztenie figyelmét. Az ezen cél alapján felállított öt elvet részletesen fejtegetve találjuk meg, melyekben szerző okadatoltan bizonyítja e tárgy fontosságát s tanítási módszere tökéletesbítésének szükségességét.

S valóban, ha visszatekintünk a népiskolai oktatás történetében e tárgy tanítására, annak könyveire, s ezt egybevetjük a népiskolával szemben manapság hangoztatott követelményekkel, e tárgynak mindig nagyobb és nagyobb fontosságát kell tulajdonítanunk. E tárgy tanításának sikere, hasonló az épületek alaprakásához; ha az ennek tanítása helyes és így sikeres, a későbbi oktatás nem lesz összeomló alkotás.

A kedélyi és erkölcsi képzésnek e tárgy tanításánál kell megraknunk az alapot. És ez e tárgy kapcsán, az I. és II. osztályban nem is nehéz feladat, ha kellően beleéljük magunkat annak szellemébe, nem sajnáljuk az aprólékosít mindenben, mi szép, jó, igaz és vallásos, s miben a gyermeki kedély és erkölcs nemesbül és szilárdá lesz. A „megjegyzések, utasítások” a könyv berendezésére és annak használására adnak felvilágosítást, míg az „egy tanóra menete” az arra felvett tananyag beosztására és tanítására ad utasításokat.

E bevezető részek után, melynek megismerése kellően képesíti a tanítót e könyv használatára, az I. osztály tananyaga következik 33 hétre felvéve, ezután a II. osztályé 34 hétre felosztva.

Az I. oszt. tananyaga: Beiratás, szoktatás, tájékoztatás bent, udvaron, kertben. Iskolai butorok, taneszközök. Az időkarácsony, tél. Lakás, épület, család, étel, ital, ruházat, álom, egészség, tűz. Szelid és vadállatok. Tavasz, husvét. A határ, föld, ég, község, nyár pünköszt. A II. osztályé: Játék, szok-

tatás. A kert, mező, rét, ős. A lakás, család és iskola élete. A község, tél. Az ember. Magyarország, a király. Tavasz, Nyár, pünköszt.

E mű e tárgyra vonatkozóan a Nagy László után készült, melyet 1862-ben készített az egyetemes tanügyi bizottság pályázatára Grassman műve után, s átdolgozást nyert a közoktatási miniszter felhívására s a tankönyv készített bizottság utasításai nyomán 1869-ben. Azóta széles körben nyert elterjedést és valljuk meg, kiváló szolgálatakat tett e tárgy tanításában. De ma már nem mindenben felel meg a folyton fejlődő paedagogia elveinek.

Kiss Áron: „A magyar népiskolai tanítás története”-ben 4 elvet állít fel annak javításában. 1. A tanmenet legyen koncentrikus, vagyis az I. osztály tananyaga megbővülve forduljon elő a II-ik osztályban. 2. A szemléltetés legyen közvetlen és nemcsak közvetett. 3. A versek és elbeszélések megbeszélendő feladatokat szerepeljenek. 4. Az együgyű versek és mondvacsinált elbeszélések helyett saját népköltésünk, gyermek verseink s meséink és esetleg irodalmunk virágai használtassanak fel.

E könyvben ez elvek a legszigorubb következetességgel vannak keresztül vive. Az elsőre nézve már a tananyag egyszerű átnézte is bizonyítól szolgál. A közvetlen szemléltetésre kiválóan súlyt helyez. Meséi, versei, közmondásai megbeszélés útján válnak maradandó kincsekké. A mese írók között vannak: Pósa L., Radó V., Kiss Á., Szabó S. Verseket találunk Mentovich-, Czuczor-, Kisfaludy K.-, Petőfi S.-, Vörösmarty-, Tompa-, Bajza-, Kiss J.- Gyulai-, Benedek A.-, Pósa- és Lévyától

A tananyag feldolgozása, utasításai, nyelvezete mind arra vallanak, hogy írójuk gondnal és kellő tapasztalattal fogott munkájához Műve méltó helyet foglal el tankönyv-irodalmunkban. A tanítók sikeresebben és eredményesebben használhatják, mint a Nagy Lászlót.

Szükséges elterjedése lehetővé fogja tenni árának alábbszállítását is.

Melegen ajánljuk e könyvet használatra. A népiskola nyer használatával.

Sólyom János.

Kereskedelmi számtan. A középfoku kereskedelmi iskolák (akadémiák) első osztálya számára. A legújabb miniszteri tanterv alapján írta dr. *Veress Vilmos*, a kolozsvári kereskedelmi akadémia tanára. Melléklet: a budapesti és bécsi értéktözsdek hivatalos árfolyam-jegyzései eredetiben. Kolozsvárt, 1889. Léhmann és Baldi könyvkiadása. Ára 1 frt. 20 krajczár. E könyvet, mely alapos ismeret s gondos utánjárás mellett több évi tanítás által kifejtett gyakorlati érzéssel van szerkesztve, ajánljuk az érdekeltek figyelmébe.

Uj kézikönyv. A nagy enyedi ev. ref. tanítóképezde tanári kara bírálata alapján az erdélyi ref. egyházkerület igaztanácsa approbálta Csiky Béla „Kolozsvár és az erdélyi részek vázlatos földrajza” cz. elemi iskolai tankönyvét. Ajánljuk az illetők figyelmébe.

Gyakorlati olasz nyelvtan. Dr. Ahn tanmódszere nyomán írta *Palóczi Lipót*. Rég érzett hiányt pótol ezen 160 lapra terjedő nyelvtan. A szerző nagy súlyt helyezett a helyes kiejtésre és társalgásra. A hangsúlyozott magánhangzó vastagabb betűkkel van nyomva. A fordítandó gyakorlatok többnyire a hazai életből vannak véve. Közül néhány jellemző olasz költeményt is, hogy a tanulónak legyen némi fogalma az olasz nyelv zengzetességéről, szórendjéről s különösen az olasz költészetben gyakori, inverziókról. Ára 80 kr. Megjelent a Lampel R.-féle (Wodianer J. és Fiai) könyvkereskedésben. Budapest, Andrassy-utca 21. sz.

Szilágymegye közigazgatási térképe. Hivatalos adatok alapján rajzolta *Hátsek Ignác*. Ára 30 kr.

V E G Y E S E K

— **Az iskolák gyászsa.** Ő császári és királyi Fensége Rudolf trónörökös temetése napján, február 5-én, a válás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter távirati rendeletére az összes hazai iskolákban nem tartottak tanítást

— **Körrendelet.** Kolozs megye kir. tanfelügyelője felhívja a hatósága alatt álló iskolákat, hogy a vall. és közokt. miniszter 1888. évi decz. 20-án 17,589. sz. a kibocsátott „Szabályrendelet”-e 3-ik pontja értelmében jelentéseiket a tanfelügyelőségnek június végeig tegyék meg, megjegyezvén azt is, hogy megelőzőleg mely könyv volt használatban; egyszersmind figyelmökbe ajánlja a Szab. 14-dik pontját, mely arról szól, hogy a kicserélés végső határa 1890. június hó végére van megállapítva. — Az engedélyezett tankönyvek jegyzéke kapható a m. kir. egyet. könyvnyomdában 25 krt. A Szabályzat ugyanott 10 krért.

— **Véglegesítés.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Sinczki Julia moesi áll. iskolai tanítónőt állomásán közelebről végleg megerősítette. — Gáspárik Ilona mérai közs. iskolai tanítónő állomásán megerősítettén, részére a díjlevél a megyei közig. bizottság f. hó 11-iki üléséből adatott ki.

— **Eltiltás.** Kocsis András domasina-i gör. kath. tanítólopás vétsége miatt kir. törvényszék által börtönre ítéltetvén, a vall. és közokt. miniszter a tanítói pályától eltiltotta.

— **Himlő-járvány.** A hidalmási áll. el. népiskolában a tanítás a fellépett himlő-járvány miatt szünetel. Maga az iskola igazgató-tanítója is himlőbe esett.

— **Ösztöndíjak.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanító- és tanítónőképzésekben 6 Besán-féle ösztöndíjra pályázatot hirdetett e hó 28-ig. Az ösztöndíjak mindenike 100 100 frtos.

— **Népkönyvtárak.** Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület megyénk területén két népkönyvtárt létesített. Az egyik a kis-sebesi Emke népiskolánál, a másik kir. tanfelügyelőnk ajánlatára a moesi áll. iskolánál rendezetik be. A könyvek kiszállítása most van folyamatban. A könyvtárak feletti felügyeletet mindkét helyen az illető iskolák gondnokságai teljesítik. A könyvtárt a tanítók fogják kezelni.

— **Trefort mellszobra.** A Kiss Albert szobrász által Trefort Ágostonnak életnagyságú mellszobráról, melyet az elhunyt saját kívánságára mintázott, a budapesti kereskedelmi muzeum nagyobb mennyiségű elefántcsontszíni gipszmásolatokat készíttetett. A mellszobor oly anyaggal van bevonva, hogy bármikor kár nélkül tisztára mosható, egynek ára 9 frt., csomagolással 10 frt. A megrendelésre való felhívást Németh Imre min. tanácsos, a keresk. muz. igazgatója bocsátotta ki.

— **Iskolaépítés.** Megyénk területén 2 községi elemi népiskolánál új iskolai épület és tanítói lakás építése van tervben. Az építést mindkét helyen a tavasszal már megkezdik. Úgy Inaktelke, mint Méra község az építést saját erejükből végzik.

— **Egészségügyi füzetek.** Dr. Rózsahegyi Aladár egyetemi tanárnak tanítótestületünk központi körében tartott értekezése: „Az iskola egészségügyi szempontból”, Elek Gyula tanítótestületi titkárnál (II. községi iskola, Nagy-utca) külön füzetben is kapható. Egy példány ára 10 kr. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

— **Gyermekápolás.** A magyar kir. Curia egy anyát, ki gyermekét nem ápolta kellőleg s e miatt elhalt, egy évi fogházra ítél.

— **Egy kis statisztika.** Az erd. ev. ref. egyházkerület gondosan összeállított „Névkönyv”-éből (1889. XXXII.

évf.), melyet Zayzon János püspöki titkár szerkesztett, ide jegyzünk egynehány adatot. Az erl. egyházkerületben az egyh.-megyék száma 20. Ezekben van lelkészi állomás 544, lélekszám 355,595. A tankötelesek száma 52,317, kik közül iskolába jár 39,704, nem részeseül oktatásban 12,613. A tanítói, illetőleg énekvezéri állomások száma 596. Főiskola van egy, u. m. a nagyenyedi Bethlen-főiskola, melyben a tanulók összes létszáma 720, a tanerőké 29. A theologiai akadémián van 71 tanuló 4 osztályban, a gymnasiumban 346 tanuló 8 osztályban, a tanítóképzőben 39 tanuló 4 osztályban, az elemi iskolában 264. Továbbá van az egyh.-kerületben 6 kollegium, melyek a következők Kolozsvári koll. Itt van a gymnasiumban 8 osztályban 319 tanuló, az elemi iskolában 4 oszt.-ban 136 tanuló. Az egész koll. létszáma: tanítószemélyzet 20, tanuló 455. Marosvári helyi kollegium Itt van a gymn. 8 osztályában 216 tanuló, az elemi isk. 4 oszt.-ban 132 tanuló. A koll. tanulóinak összes létszáma 348. A tanítószemélyzet létszáma 19. Székelyudvarhelyi kollegium. Itt van a gymn. 8 osztályában 199 tanuló, az elemi isk. 4 osztályában 114 tanuló. A tanulók összes létszáma 313. A tanítószemélyzet 20. Szászvárosi Kún-kollegium. Itt van a gymn. 8 osztályában 107 tanuló, az elemi iskola négy osztályában 103. A kollegium összes létszáma 280. A tanítószemélyzet 17. Zilahy kollegium. A gymn. 8 osztályában tanuló van 171, az elemi iskola 3 osztályában 129. A kollegium összes tanulóinak létszáma 300. A tanítószemélyzet 18. Sepsiszentgyörgyi Székely-Mikó-kollegium. Tanuló van a gymn. 4 osztályában 146, az előkészítő osztályban 23. A kollegium összes tanulóinak létszáma 169. A tanítószemélyzet 12.

— **Tanítóképezde.** Jalappában (Mexico) két év óta egy virágzó tanítóképezde van. Az intézetnek épülete négyszögű, közepén egy kerttel s egyik oldalán egy tágas tornacsarnokkal. A földszinten van 13 lakszoba, a rajzterem, nagy közterem, könyvtár, az igazgató irodája és lakása. Az emeleten három nagy terem van a természettudományi gyűjtemények és szemléltető-ezközök számára, egy vegytani laboratórium s egy dolgozó szoba a természettan tanára számára. A természettani szoba minden szükségességekkel gazdagon el van látva; az állattani s növénytan gyűjtemények gazdagon vannak elhelyezve saját termékekben. A tanítók száma 11, a tanfolyam 5 éves. Az alsóbb 3 osztálynak végzése elemi iskolához képesít, az egész tanfolyan magasabb fokú iskolához. A tanítás ingyenes. A képezde mellett van két gyakorló fiú-iskola, melyekben 400 gyermek tanul 9 tanító vezetésével.

— **Jótekonyság.** Potsdamban Koch kisasszony 750,000 márkot hagyott végrendeletileg leteendő alapul kelet-porosz tartományi ev. vallású olyan leányok számára a kik a 40 évet meghaladták s a kiknek szülői nem élnek. A jövedelem kétharmadát kapják magasabb állású állami és községi tisztviselőknak, tanároknak, papoknak és földbirtokosoknak leányai, egy harmadát pedig alsóbb állású hivatalnokok, néptanítók és iparosok leányai.

— **Poroszország tanügyi kiadása.** Az összeg, melyet Poroszország iskoláira kiad 210,810,000 márka. E kiadás az összes állami kiadásoknak $\frac{3}{10}$ részét teszi. Ez összegből elemi iskolákra 156,903,000 márkát fordítanak, mely annak majdnem $\frac{3}{4}$ része.

TARTALOM: Rudolf trónörökös. Fazakas József. — A kolozs megyei tanítótestület két részvétirata. — Munka- és fizetésaránytalanság a népiskolánál. Orbán Endre. — Mégis az „algebra tanításáról.” (Vége) Brassai S. — A fegyelmzés, mint az iskolai nevelés elsőrendű tényezője. (Vége köv.) Dortsák Gyula. — Tárca: Egy jelenet a családi életből. Grätz Mór. — Lapszemle. — Egyesületi élet. — Irodalom: Könyvismertetések. (Vége) Bánai Árpád. Súlyom János. — Vegyesek.